

Попис становништва, домаћинства и станова 2011. године

Особе са инвалидитетом у Србији

Милан М. Марковић

аутор

Клуб посланика

03.12.2014.

Циљеви студије

- Сумирање и објављивање пописних резултата о ОСИ *општег типа* (према старости, полу, територијама)
- *Укрштање* пописних обележја ради добијања посебних података о ОСИ – врста проблема, образовање, економска активност, извори прихода, тип смештаја (у „установама колективног смештаја” и ван њих), полна структура
- Процена „*једнакости могућности*”: општа популација/ОСИ и ОСИ у заједници/ОСИ у установама
- Разјашњења везана за *методолошки приступ* мерењу инвалидитета пописом и ограничења у употреби пописних података о инвалидитету

Садржај и домаћај студије

- Општи подаци према старости, полу, типу проблема (ход/кретање, вид, слух, концентрација/памћење, самосталност у бризи о себи, комуникација/разумевање)
- Подаци о интеракцији између проблема са самосталном бригом о себи и другим типовима проблема
- Подаци о особама са већим бројем типова проблема
- Подаци о ОСИ у контексту образовања (по школској спреми посебно и према типу проблема)
- Подаци о ОСИ и економској активности (активне/неактивне, запослене/незапослене, и према типу проблема)
- Подаци о изворима средстава за живот (према типу проблема)
- Подаци о односу мушкараца и жена у свим посматраним аспектима
- Подаци о ОСИ у институцијама (посебно и компаративно)
- Подаци о резултатима у светлу даваоца одговора на питања
- Закључци
- Прилози (табеле, карте)

Пописна методологија мерења инвалидитета

- Вашингтонска група за статистику инвалидитета
- Препоруке за спровођење пописа око 2010. године
- Сет од шест кратких питања
- Употреба „социјалног модела”
- Општа идентификација инвалидитета
- Постизање међународно компаративних података уједначеном методологијом (културолошка неутралност)
- Осетна ограничења пописне методологије мерења инвалидитета

Пописна методологија – запажена ограничења 1

- Појам инвалидитета:
  - Квалификација („много потешкоћа”, „потпуна онемогућеност”)
  - Пописно питање (пријављивање потешкоћа у функционисању, услед контакта самопријављеног здравственог проблема и околине)
  - Идентитет инвалидитета
- Препознавање друштвене интеракције и укључености

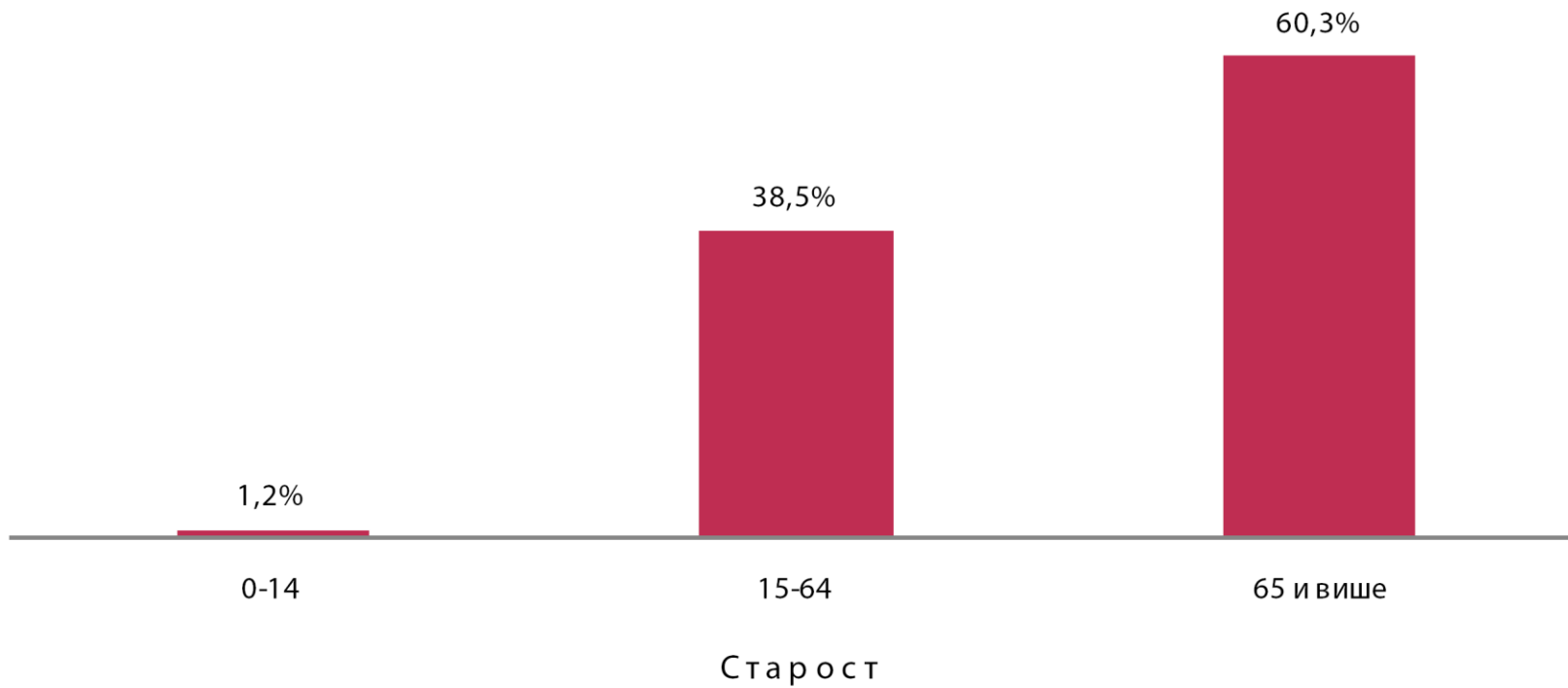
Пописна методологија – запажена ограничења 2

- Идентификација одређених *група и типова инвалидитета* (интелектуални/психосоцијални):
  - *Прецизност* кратких питања о потешкоћама
  - *Спремност отвореног одговарања*
- *Давалац одговора* на питања о потешкоћама (оригинални / прокси одговори)

Особе са инвалидитетом – основни подаци

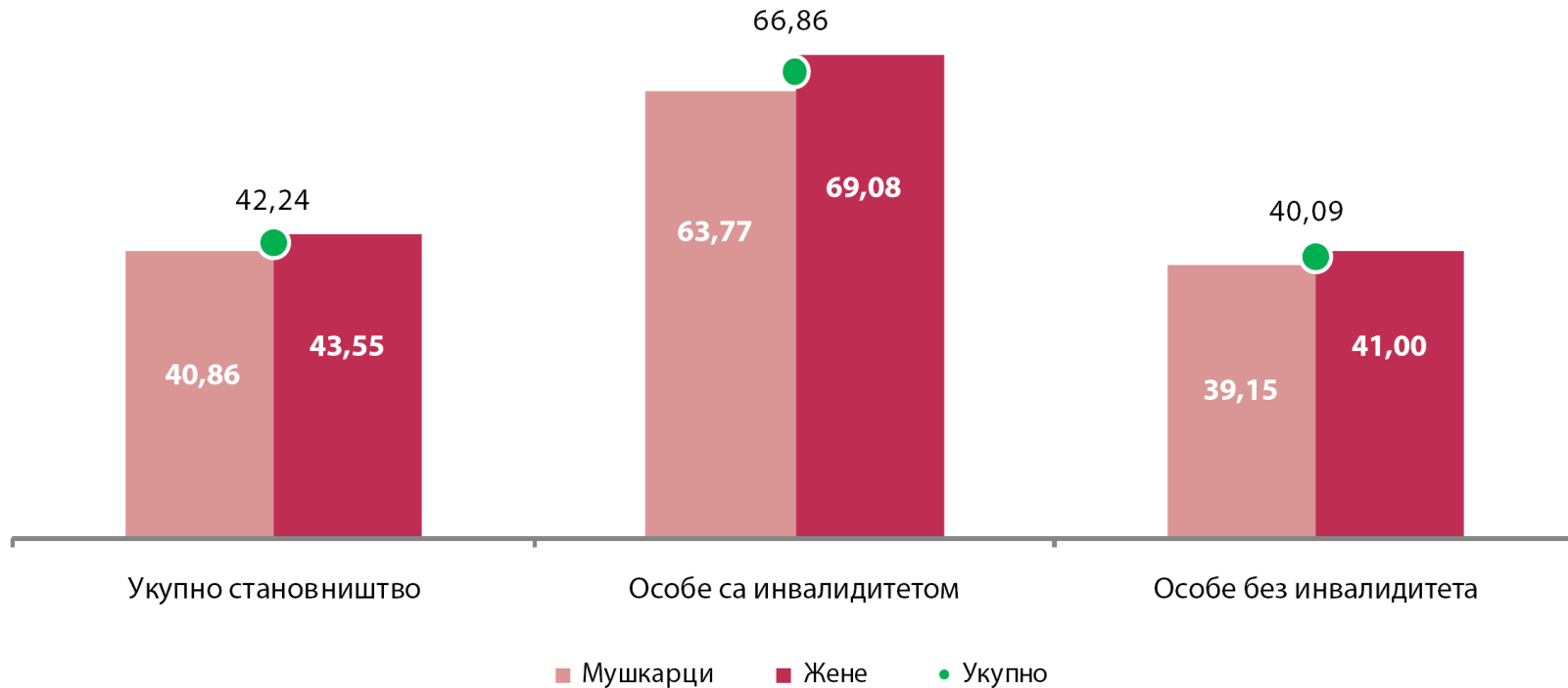
- **571 780 особа са инвалидитетом** у Србији (пријавили „много потешкоћа” или „потпуну онемогућеност”)
- **7,96% популације** у Републици Србији
- 119 482 особе са непознатим статусом инвалидитета (1,66%)

- Жене: 58,2% / Мушкарци: 41,8%

Особе са инвалидитетом – старосна структура

Просечна старост

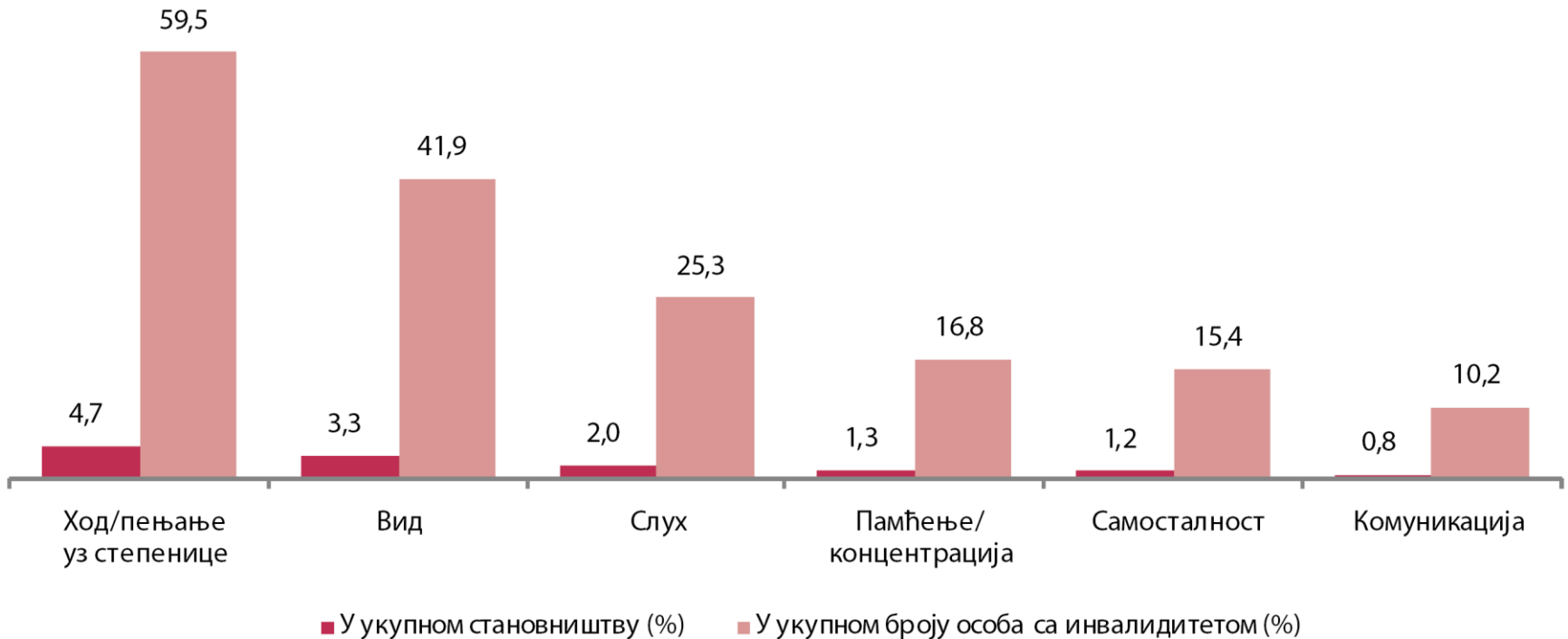

Особе са инвалидитетом према *врсти проблема*

- ОСИ са проблемом у вези са видом
- ОСИ са проблемом у вези са слухом
- ОСИ са проблемом у вези са кретањем
- ОСИ са проблемом у вези са концентрацијом/памћењем
- ОСИ са проблемом у вези са самосталношћу у бризи о себи
- ОСИ са проблемом у вези са разумевањем/концентрацијом

Особе са инвалидитетом према врсти проблема

- Присутност врсте проблема у укупном становништву и укупном броју особа са инвалидитетом, Република Србија, Попис 2011.

ОСИ са проблемом у вези са ходом

- Најчешће пријављивана потешкоћа услед проблема са ходом – **340 029 – 59,5% ОСИ** (4,7% укупног становништва)
- Од свих ОСИ са проблемом са ходом, трећина је млађа од 65 година
- За 22% ОСИ са проблемом у ходу, пријављен је и истовремени проблем у вези са самосталном свакодневном бригом о себи (мање него код других врста проблема)
- Постављено је додатно питање у вези са коришћењем техничких помагала у кретању

ОСИ са проблемом у вези са ходом – помагала

Врста помагала	Особе са инвалидитетом – ход / пењање уз степенице	%
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	340029	100
Електромоторна колица	1794	0,5
Механичка колица	16596	4,9
Штаке	78714	23,2
Ходалица	15264	4,5
Протезе и друга орт. помагала	11896	3,5
Ништа од наведеног	225535	66,3

ОСИ са проблемом у вези са *видом*

- Друга врста проблема по појавности: **239 454 – 41,9%** (3,3% укупног становништва)
- 39% ОСИ са проблемом вида млађе од 65 година
- Највиши степен самосталности у односу на друге врсте проблема – 14,2% пријавило истовремено проблем у вези са самосталношћу
- Није постојало питање у вези са коришћењем помагала

ОСИ са проблемом у вези са *слухом*

- **144 648 ОСИ** пријавило проблем у вези са слухом – **25,3%** ОСИ (2% укупног становништва)
- 72,6% старости 65 година и више
- 17,5% ОСИ са проблемом слуха пријавило и проблем везан за самосталну бригу о себи
- Није постојало питање везано за употребу помагала

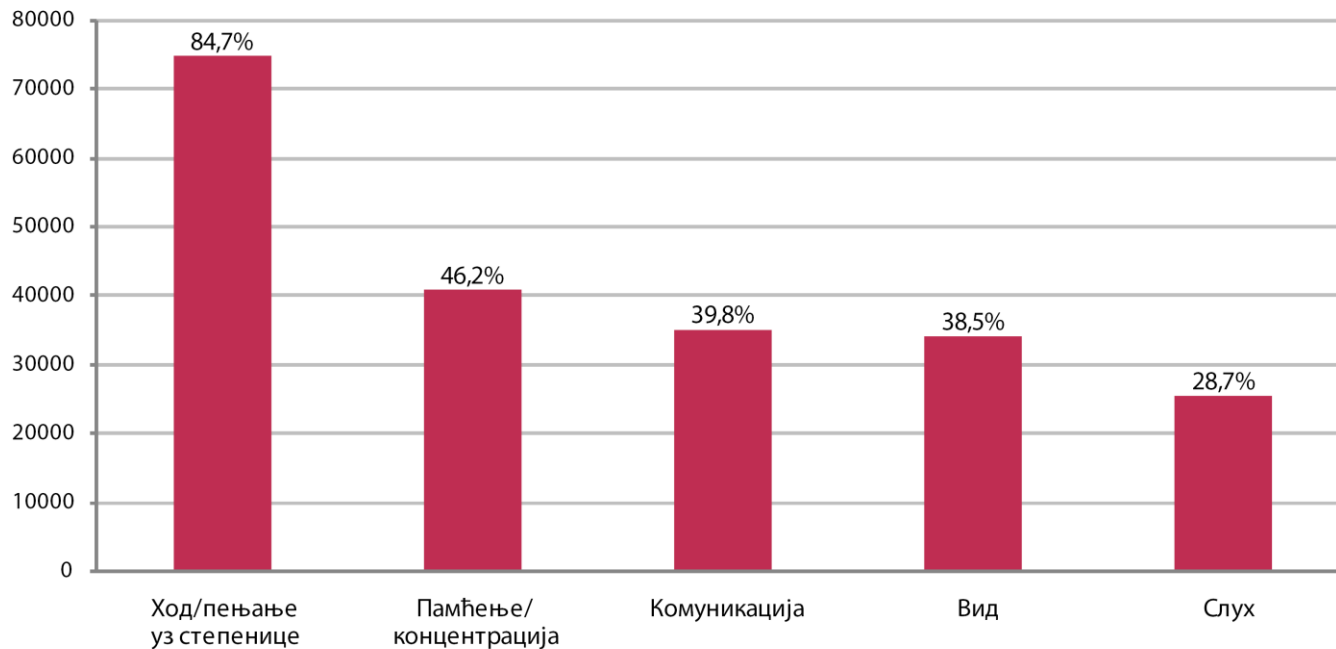
ОСИ са проблемом у вези са *памћењем/концентрацијом*

- Четврта врста проблема по појавности: **96 032 – 16,8% ОСИ** (1,34% укупног становништва)
- Прво од два питања које има за циљ да идентификује проблеме везане за ментално здравље – ограниченост домашаја
- Готово 40% ОСИ са датим проблемом млађе од 65 година (видно мања повезаност са процесима старења)
- Веома висока истовремена присутност пријављеног проблема са самосталном бригом о себи – 42,4% (утицај реалне онемогућености, али и предрасуде о функционалним капацитетима, стигме и давања одговора у име особа са датим проблемом)
- Висок проценат прокси одговора – скоро 60% случајева

ОСИ са проблемом у вези са *самосталном бригом о себи*

- Питање другачије од осталих – скреће пажњу на препознавање структуре ОСИ са највишим степеном зависности и потребе за подршком
- Тиче се само свакодневне основне бриге о себи, не задире у питања финансијског или правног функционисања, нити у узроке потешкоће у самосталности или даљих последица
- **88 188 – 15,4% ОСИ у Србији (1,23% укупног становништва)**

ОСИ са проблемом у вези са *комуникацијом/разумевањем*

- Најкомплексније питање у погледу идентификације типа инвалидитета (усмерено на идентификацију менталних тешкоћа)
- **58 202 – 10,2% ОСИ** (0,81% укупног становништва)
- 45,9% ОСИ са датим проблемом млађе од 65 година (најнижи удео старије популације)
- Највиша присутност пријављеног проблема у самосталној бризи о себи – чак 60% ОСИ са проблемом у комуникацији и разумевању
- Висок проценат прокси одговора – одговоре давало друго лице (80% случајева)

ОСИ са најмање *три врсте проблема* истовремено

- **92 692 – 16,2% свих ОСИ** има три или више врста проблема истовремено
- Велики изазови на више поља функционисања
- Највећа угроженост и изазовност интеграције
- Присутност ОСИ са већим бројем проблема највиша у 15 општина у Републици Србији (изнад 20% присутности)
- Девет општина је „девастирано подручје” по степену развијености
- Пет општина је „изразито недовољно развијено подручје”

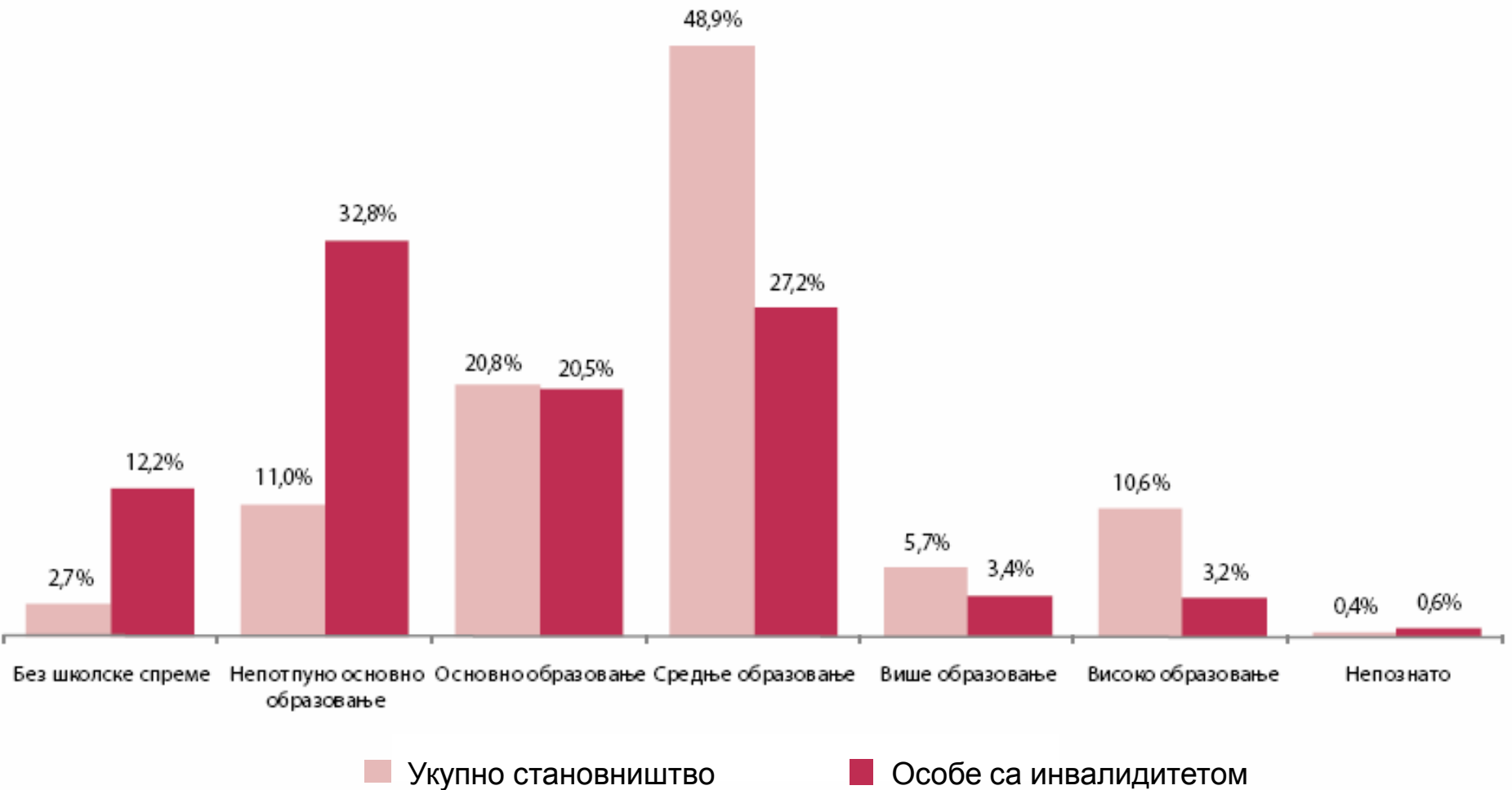
ОСИ и образовање

- Сврха: мерење „једнакости могућности“ између опште популације и ОСИ у приступу образовању и степену стеченог образовања
- Велика употребна вредност добијених података за креирање даљих политика и оквира, као и за евалуацију постојећих ефеката
- Посматрана обележја: од „без школске спреме“ до високог образовања
- Без разлике по усмерењу образовања или типу (специјално/редовно)

ОСИ без школске спреме (нису похађале школу)

- 12,2% свих ОСИ није приступило образовању (69 043)
- Свака осма ОСИ старости 15 година и више никада није ишла у школу
- 41,9% свих особа у Србији које нису похађале школу су ОСИ
- Процент лица без школске спреме у општој популацији износи 2,7% (фреквенција особа без школске спреме шест пута већа међу ОСИ)
- Присутност врсте проблема:
  - Ход код **61,7%** ОСИ без школске спреме (12,6% свих ОСИ старости 15 и више год., које имају проблем са ходом)
  - *Комуникација/разумевање* код 24,4% ОСИ без школске спреме (**30,4%**)
- ОСИ без школске спреме – мушкарци: 18,6%
- ОСИ без школске спреме – **жене: 81,4%**

ОСИ и школска спрема

ОСИ и *економска активност*

- Употребна вредност добијених резултата:
  - Процена *степенa функционисања* у друштву
  - Процена *доступности услуга и сервиса* у друштву/заједници
  - Процена *„једнакости могућности“*
- Студија се позива на постојеће оквире, стратегије и податке у вези са економском активношћу (рад и запошљавање) особа са инвалидитетом

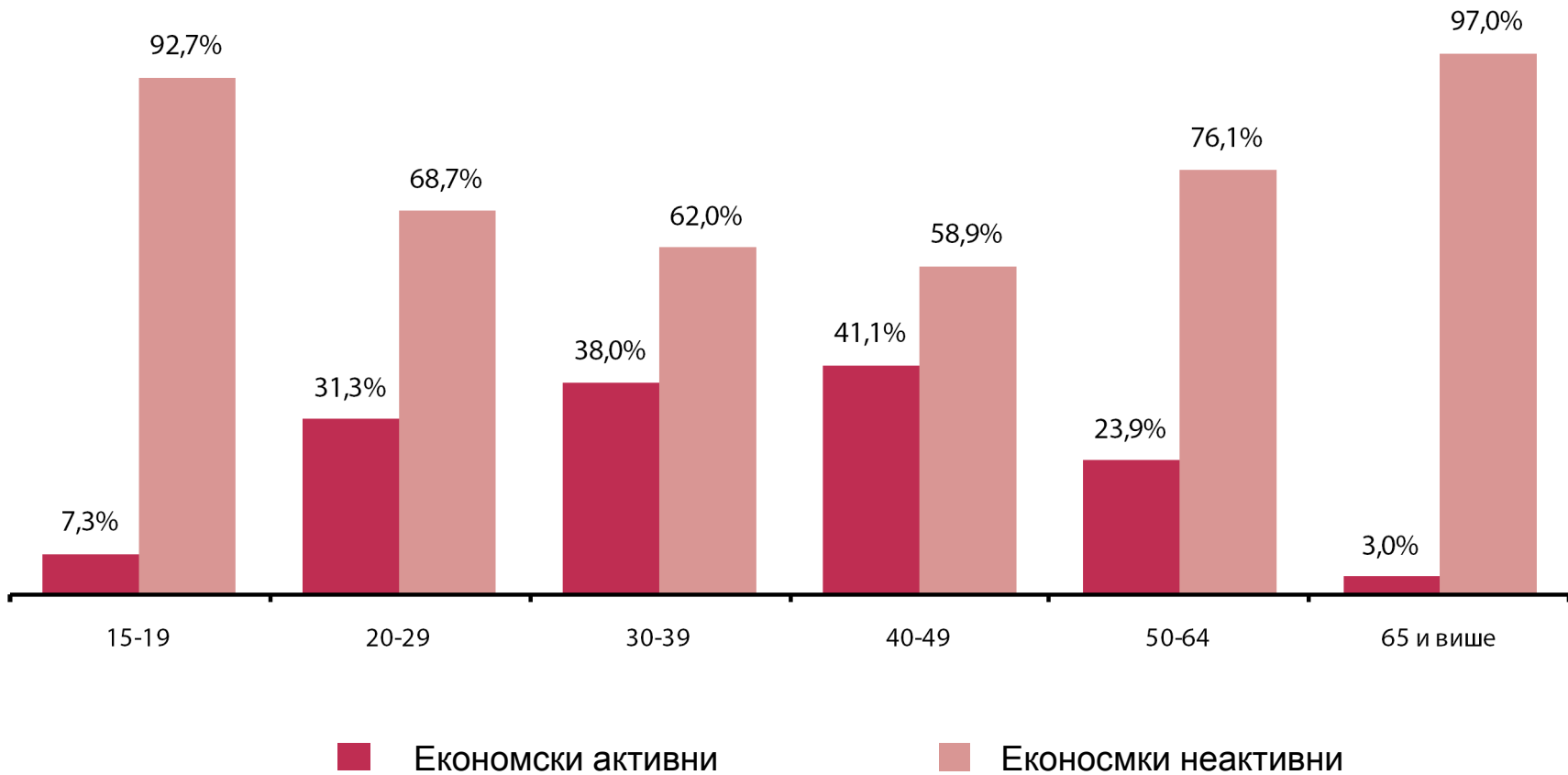
Економски активне и неактивне ОСИ

	Укупно	%
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	571780	100
Економски активни	71107	12,4
Обављају занимање	51714	9,0
Незапослени - некада радили	14411	2,5
Незапослени - траже први посао	4982	0,9
Економски неактивни	500673	87,6
Млађи од 15 година	6924	1,2
Пензионери	359687	62,9
Особе са приходом од имовине	2900	0,5
Ученици и студенти	2649	0,5
Особе које обављају само кућне послове	51012	8,9
Остали	77501	13,6

Економски активне и неактивне ОСИ

- Особе са инвалидитетом према економској активности и старости, Република Србија, Попис 2011.

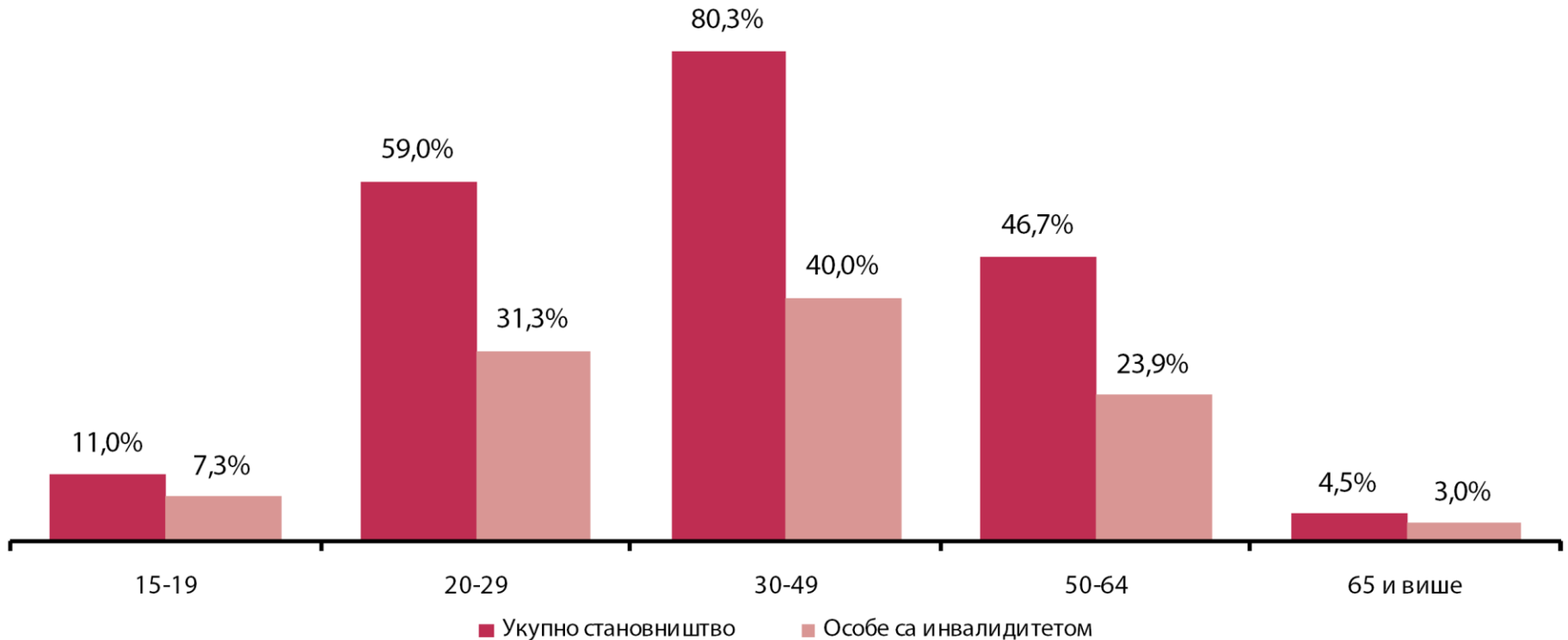

Економска активност и *врста проблема*

	Вид	Слух	Ход	Памћење/ концен- трација	Самосталност	Комуникација/ разумевање
Укупно	239454	144648	340029	96032	88188	58202
%	100	100	100	100	100	100
Укупно активних	34488	16239	30026	5736	1989	2761
%	14,4	11,2	8,8	6,0	2,3	4,7
Укупно неактивних	204966	128409	310003	90026	86199	55441
%	85,6	88,8	91,2	94,0	97,7	95,3

Економска активност – једнакост могућности

- Удео економски активног становништва, укупно становништво и особе са инвалидитетом, према старости, Република Србија, Попис 2011.

ОСИ и извори средстава за живот

- Важна социоекономска анализа:
  - Степен укључености ОСИ
  - Статус у погледу издржавања (зависности)
  - Степен социјалне угрожености
  - Подаци према старости и врсти проблема

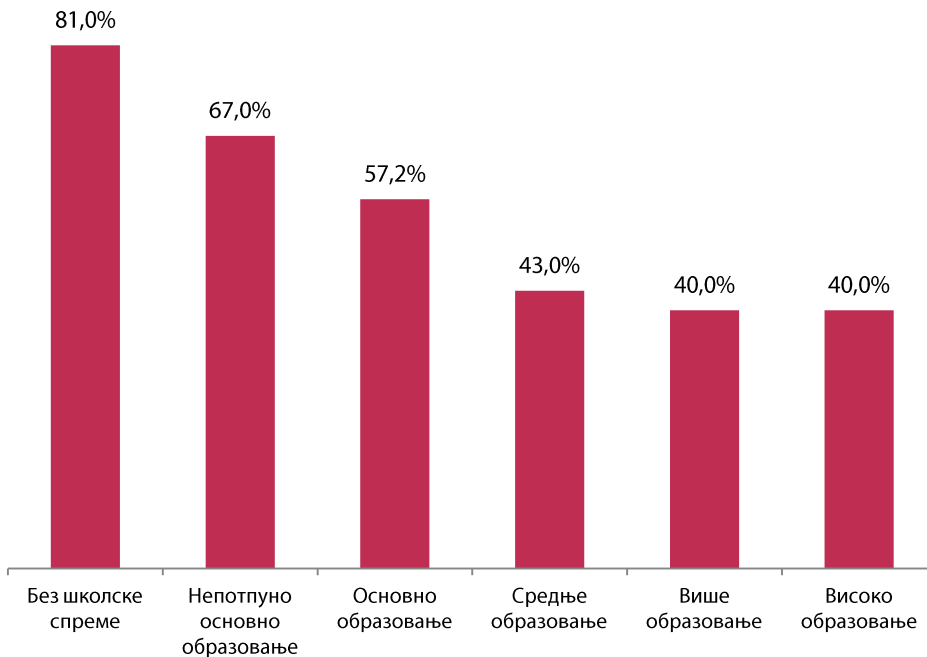
	Укупно	%
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	571780	100
Зарада или друга примања на основу рада	38724	6,8
Пензија	352700	61,7
Приходи од имовине	12055	2,1
Социјална примања	28090	4,9
Ученичке и студентске стипендије/кредити	61	0,01
Зајам/уштеђевина	1494	0,3
Новчана накнада за незапослена лица	2281	0,4
Издржававно лице	117434	20,5
Остало	18941	3,3

ОСИ и извори средстава за живот

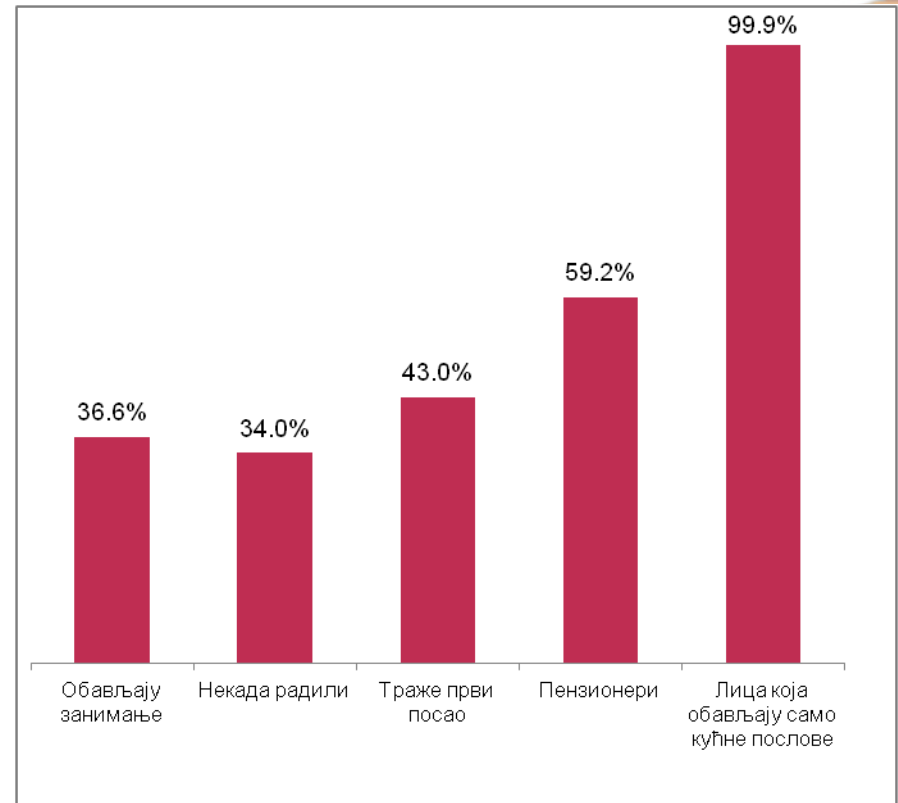
Средства за живот	Укупно	Зарада	Пензија	Приход од имовине	Социјална примања	Ученички и студ. кредити и стип.	Зајам, уштеђевине	Новчана накнада за незапослене	Издржавани	Остало
Вид	100	7,8	60,9	2,2	4,7	0,01	0,3	0,4	20,1	3,6
Слух	100	6,0	65,8	2,0	4,6	0,01<	0,2	0,3	18,0	3,1
Ход / пењање уз степенице	100	4,6	65,9	2,1	5,0	0.01	0.2	0.3	18.9	3.0
Памћење и концентрација	100	2,6	55,7	1,4	7,7	0.01	0,2	0,3	28,8	3,3
Самосталност	100	0,9	61,1	1,2	9,0	0.01	0,1	0,1	25,2	2,3
Комуникација и разумевање	100	2,4	47,9	1,0	10,4	0.01	0,1	0,2	34,9	3,0

Жене са инвалидитетом

- Удео жена у укупном броју особа са инвалидитетом, према степену школске спреме, Република Србија, Попис 2011.

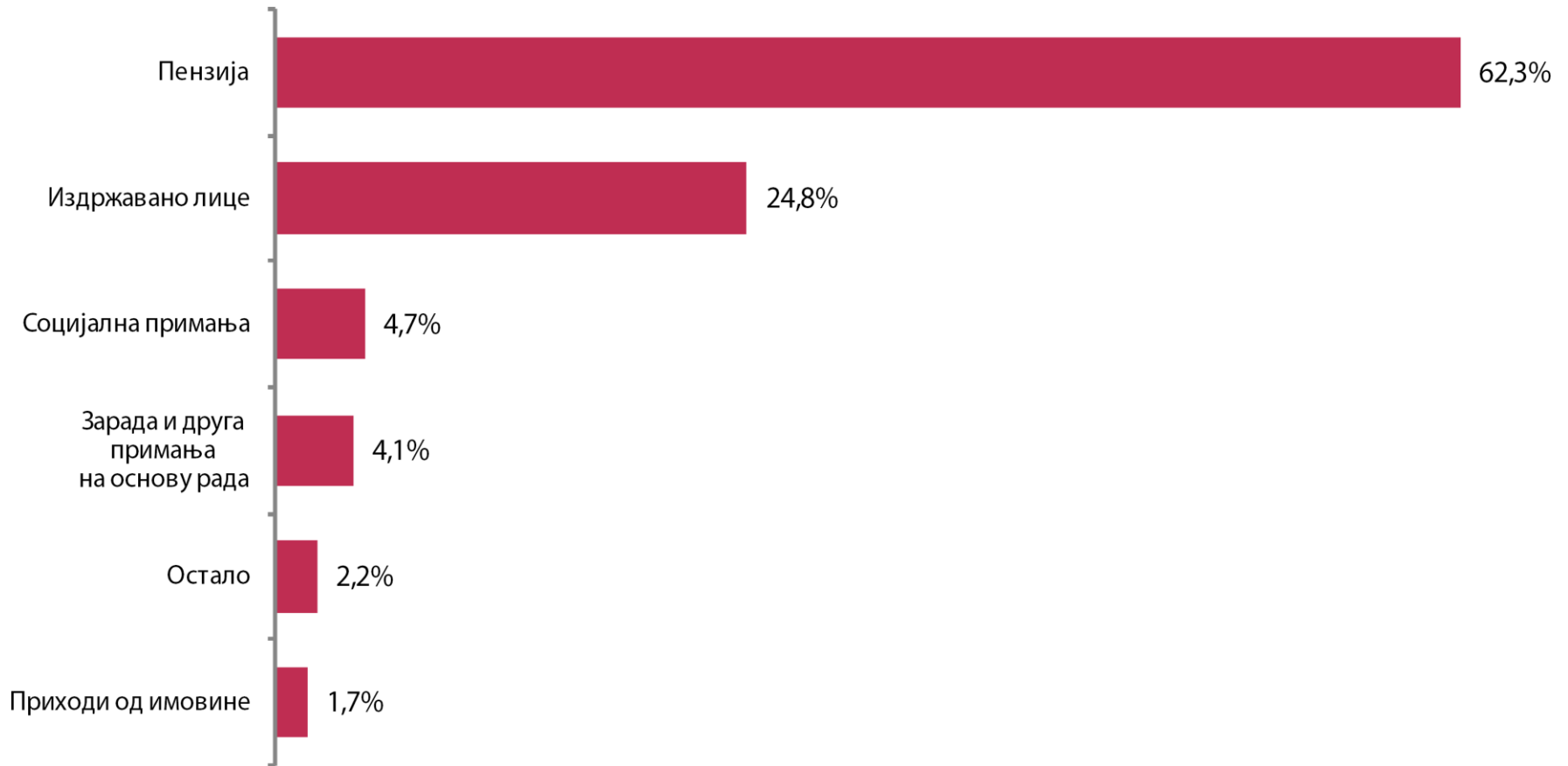

- Удео жена у укупном броју особа са инвалидитетом, према економској активности, Република Србија, Попис 2011.

Жене са инвалидитетом

- Жене са инвалидитетом, према главном извору прихода, Република Србија, Попис 2011.

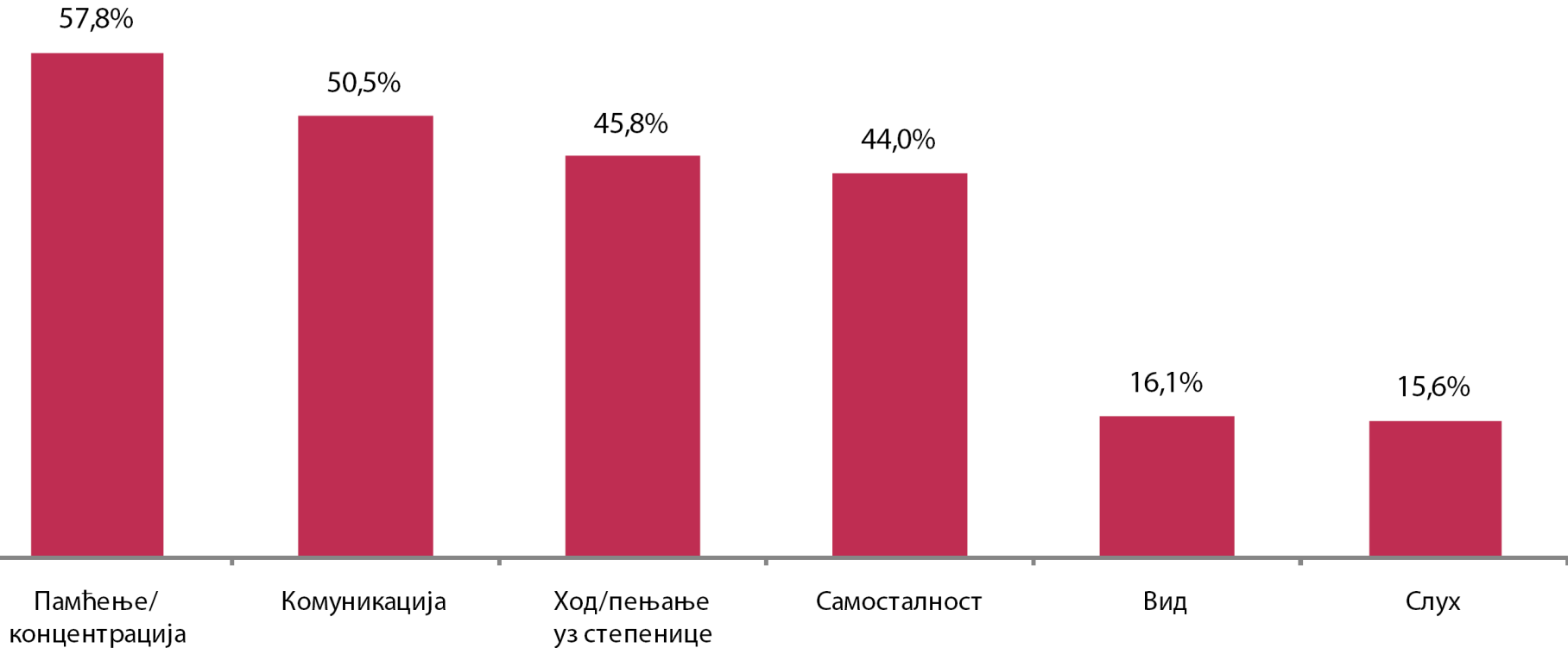
ОСИ у „установама колективног смештаја”

- Фиксна категоризација установа
- *Издвојене* „установе колективног смештаја” у анализи:
  - „установе социјалне заштите за смештај деце и омладине”
  - „домови за децу ометену у развоју”
  - „установе за смештај одраслих и старих лица”
  - „установе за смештај одраслих инвалидних лица, лица ометених у менталном развоју и душевно оболелих лица”
- Укупно: 18 215 особа, **11 543 особе са инвалидитетом**
(63,4% особа у колективном смештају има инвалидитет, 36,6% нема инвалидитет)

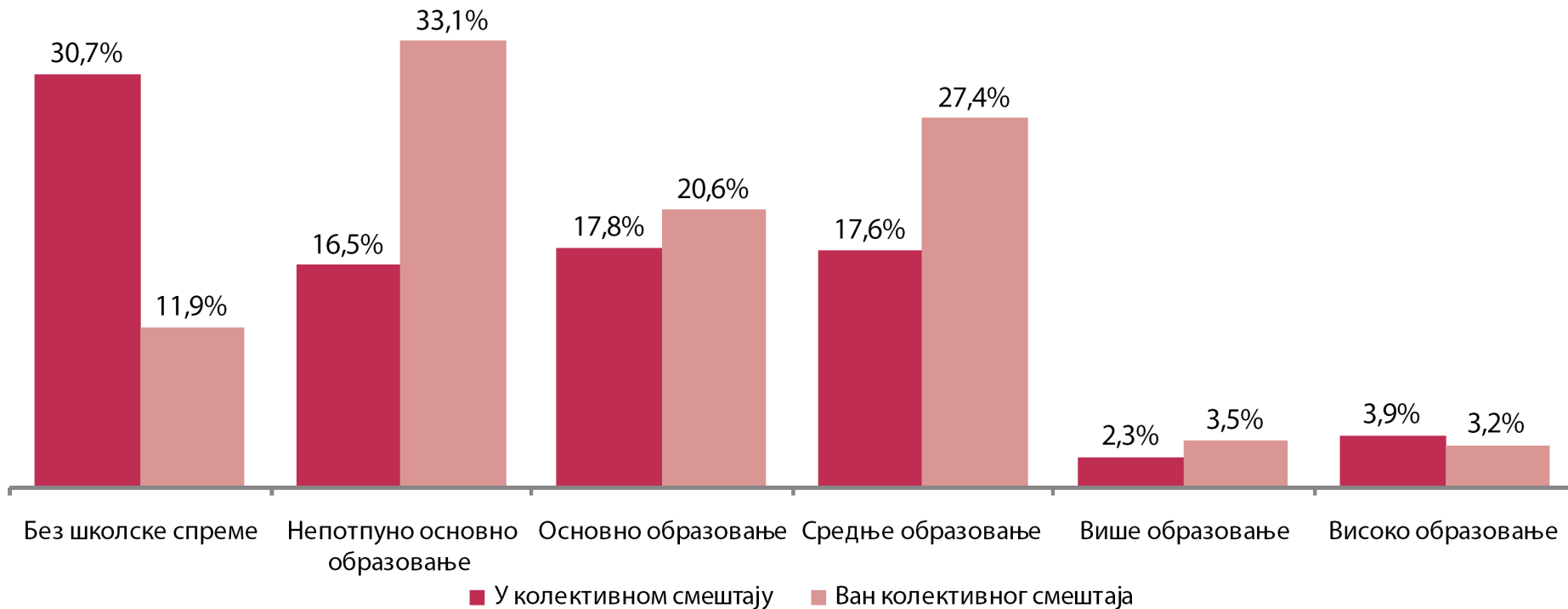
ОСИ у „установама колективног смештаја”

- Особе са инвалидитетом у „установама колективног смештаја”, према присутности врсте проблема, Република Србија, Попис 2011.

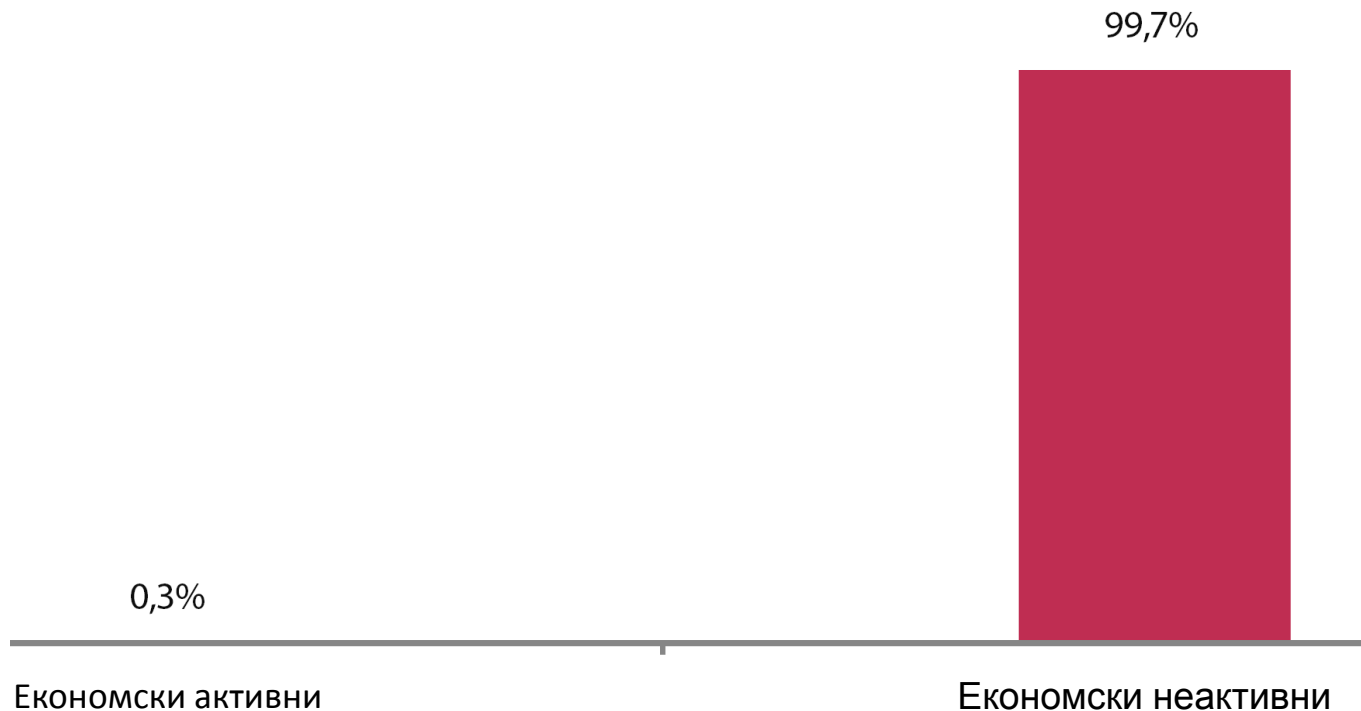
ОСИ у „установама колективног смештаја”

- Особе са инвалидитетом према степену образовања, у „установама колективног смештаја” и ван њих, Република Србија, Попис 2011.

ОСИ у „установама колективног смештаја”

- Особе са инвалидитетом млађе од 65 година у „установама колективног смештаја”, према економској активности, Република Србија, Попис 2011.

Одговори на питања о потешкоћама – *даваоци одговора*

- **ОСИ „у заједници“** (560 237)

- 66,9% одговора дале особе које су пописиване лично
- 33,1% одговора дао неко други (члан домаћинства или друго лице)

- Процент „заменског“ одговарања највиши код проблема:

- комуникација/разумевање: **79,35%**
- самостална брига о себи: **66%**
- памћење/концентрација: **58,35%**

- **ОСИ у установама (11 543)**

- 22,6% одговора дале особе које се пописују
- 77,4% одговора дао неко други

- Процент „заменског“ одговарања највиши код проблема:

- комуникација/разумевање: **89%**
- памћење/концентрација: **88,65%**
- самостална брига о себи: **83,9%**

Главни закључци студије

- Проблематична идентификација особа са интелектуалним и психосоцијалним тешкоћама
- Приступ „једнакости могућности” оправдан: осетна неједнакост уочена у свим аспектима анализе
- Контекст *образовања*: висока неједнакост могућности у приступу и остваривању
- Контекст *економске активности*: висока неједнакост могућности; забрињавајућа присутност неактивних ОСИ, тј. ниска активност
- Контекст *средстава за живот*: висока неједнакост могућности; огромна преваленца пензионера (кроз све старосне категорије); ОСИ – махом пасивна и издржавана лица
- *Жене са инвалидитетом* у видљиво неповољнијем положају од мушкараца у свим аспектима
- *ОСИ у установама* забрињавајуће неактивне, маргинализоване, највеће жртве неједнакости могућности (у односу на све друге групе)

Хвала на пажњи!

Милан М. Марковић

Институт друштвених наука у Београду

Универзитет у Грацу

МДРИ-С Београд

mmarkovic@idn.org.rs